

De rustdag – preek n.a.v. HC Zondag 38

ds. Maarten van Loon, Dalfsen-Oost
januari 2013

Deze 'leerpreek' bestaat uit drie delen. Elk deel kan verbonden worden met een deel van de Apostolische Geloofsbelijdenis. In de dienst waarin ik deze preek gehouden hebben, werd elk deel afgesloten met één of meer verzen van gezang 123 (zie verder de liturgie)

Liturgie

Votum en zegengroet

Zingen: Psalm 92: 1, 2

Gebed

Lezen: Exodus 20: 8-11 en Deuteronomum. 5: 15

Zingen: GKB gezang 176a: 1, 6

Lezen: Lucas 13: 10-17

Zingen: Psalm 30: 1, 2

Lezing van HC zondag 38

Preek n.a.v. HC zondag 38

    deel 1, afgesloten met GKB gezang 123: 1

    deel 2, afgesloten met GKB gezang 123: 2, 3, 4

    deel 3, afgesloten met GKB gezang 123: 5

Gebed

Collecte

Zingen: Opwekking 462 'Aan uw voeten Heer is de hoogste plaats'

Zegen

Tekst van de preek

[1] Vanavond gaat het dus over de rustdag. Als er nou één onderwerp is waar ik op de catechisaties regelmatig vragen over krijg, dan is het wel hierover:

    Meneer, moet je zondag twee keer naar de kerk? En waar staat dat dan in de Bijbel?

    Meneer, vindt u dat je op zondag televisie mag kijken? Of mag gaan schaatsen [als er straks ijs ligt]? Of mag dat niet?

Ik vermoed dat iedereen dit soort vragen herkent. In de gezinnen leiden deze vragen soms misschien tot goede gesprekken, maar, ben ik bang, heel vaak ook tot woordenwisselingen. Ik heb de indruk dat in menig gezin de zondag meteen 's ochtends al ontspoord. Ik durf dit zo te zeggen – want ook in ons eigen gezin lukt het ons niet altijd om hieraan te ontsnappen. Om de zondag tot zijn recht te laten komen. En zo gebeurt het dat de zondag bij menigeen een last wordt in plaats van een lust.

Een last in plaats van een lust. Dat is natuurlijk niet de bedoeling. Juist het tegenovergestelde! Uit wat de Bijbel ons vertelt over de sabbat, zeg maar de OTische rustdag, dan wordt duidelijk: het is een geschenk van God aan zijn volk. Een dag van vreugde. Geen platte vreugde, maar – zoals Jesaja ergens zegt – *vreugde in de Heer*. [1.1]

Je vreugde vinden in de Heer. Mooie uitdrukking is dat, hè?

Ik denk dat dát precies de kern raakt. Want je vreugde vinden in de Heer, dat is: je leven helemaal verbinden met Hem. Omdat je Hem geweldig vindt. Omdat je je helemaal afhankelijk van Hem weet. Omdat je weet: bij Hem is werkelijk rust. En omdat je die rust wilt opzoeken.

En al die dingen doe je niet alleen, maar samen. Samen vier je de rustdag.

Ik weet zeker: die vragen van net [moet je 2x; wat mag er wel/niet op zondag] komen in een ander licht te staan als we allemaal onze vreugde vinden in de Heer.

[2] We gaan in drie stappen kijken naar de rustdag.

1. de sabbat - vooral uit OT
2. van sabbat naar zondag – vooral uit NT
3. de rust(dag)vieren – n.a.v. de vragen waarmee ik begon

Deel 1: de sabbat [3]

We hebben het vierde gebod gelezen uit Exodus en Deuteronomium. In beide gevallen was het gebod hetzelfde: niet werken, alles en iedereen moet rusten op de sabbat. Alleen de reden die daarvoor gegeven werd verschilde. Die beide redenen nemen we nu nader onder de loep.

1. In Exodus stond er: ‘want in zes dagen heeft de Here alles gemaakt en op de zevende dag rustte Hij. Daarom heeft Hij de sabbat gezegend en heilig verklaard’.

Hier wordt dus de verbinding gelegd met de schepping. [3.1] Wat hier staat komt bijna woordelijk overeen met Genesis 2:1-3. God kijkt naar alles wat Hij heeft gemaakt en Hij ziet: het is zeer goed. Dat is op de zesde dag. En dan, op de zevende dag, dan is er niks meer te scheppen. Het is voltooid. In al zijn rijkdom, staat erbij in 2:1. En dan: op die dag rustte God. Je kunt dat lezen als uitrusten, maar de betekenis van het woord is niet zozeer uitrusten als wel: ophouden. God legde het werk neer. Hij hield op met scheppen want het was helemaal af. Het was puntgaaf, daar hoefde niks meer aan te gebeuren. Nu geniet Hij van zijn werk.

Daar kunnen we dus een eerste aanwijzing uithalen. De Israëlieten moesten hun werk neerleggen op sabbat. Net als God. Zo is de sabbat dus verbonden met de Schepper en zijn schepping. De dag is dus mede bedoeld om te genieten van het werk van die Schepper. [3.2] En in Hem je vreugde te vinden.

[3.3] Dat is precies wat Psalm 92 – waar we de dienst mee begonnen – oppikt. “Verwonderd en met vreugd wil hij de werken van de Schepper eren”.

Ik heb nog niks gezegd over de verhouding sabbat/zondag. Maar het lijkt me duidelijk: dit aspect van verwondering over schepping en Schepper is iets wat we moeten vasthouden. Gebruik daar de zondag ook maar voor! Om ook, net als die dichter van psalm 92, verwonderd en vol vreugd God de Schepper te eren om zijn werk. Om alles wat Hij heeft geschapen. En ook om je eigen leven. Want ook zelf ben je – psalm 139 – zeer wonderbaar voorbereid. Ook je eigen leven, je lichaam en hoe dat functioneert, hoort bij die wonderbare werken van God.

2. Dat was vanuit wat er in Exodus stond. In Deuteronomium, waar de Tien Geboden worden herhaald, staat er bij het vierde gebod een andere reden. Het gebod is hetzelfde [niet werken, alles en iedereen moet rust krijgen], maar nu wordt als reden genoemd: [3.4] ‘bedenk dat jullie slaven zijn geweest, maar dat de Here jullie uit Egypte heeft bevrijd. Daarom [dit is dus een heel duidelijke reden!] heeft Hij u opgedragen de sabbat te onderhouden.

Nu komt dat niet werken in een heel ander licht te staan! Wij zien het soms of misschien wel vaak als een inperking van onze vrijheid. Maar als je net uit Egypte komt, als je op wonderlijke wijze door Gods sterke arm bevrijd bent, dan is dit gebod juist een weldadig gebod [3.5]. Want in Egypte daar moest hard gewerkt worden. Dag in dag uit. Geen dag had je vrij.

En dan zegt de Here: maar nu moet er één dag zijn waarop iedereen vrij heeft. Jij hebt vrij – maar jij niet alleen, ook iedereen die bij jou in dienst is. In die tijd konden dat ook slaven zijn. Vandaag zouden we zeggen: werknemers. Die ga je dus niet verplichten om wel te werken. Omdat het ‘vreemdelingen’ zijn. Ongelovigen misschien wel. Nee, zij moeten net zo goed rust krijgen als jij. Wie ze ook zijn en in welke verhouding ze ook tot je staan: zij hebben net zo goed recht op rust.

En de dieren? Die ook! Je gaat niks verzinnen waardoor die zonder dat jij werkt stiekem toch door kunnen werken. Dat kon in die tijd ook haast niet. Als er een dier werkte, dan was er altijd iemand die dan ook moest werken. Denk bijvoorbeeld even aan land omploegen.

Nee, alles in iedereen mag op adem komen. Zo stond het er in Ex. 31. Op adem komen, net als God zelf op adem kwam.

God wil dus dat zijn volk op adem komt. Niet maar doorjakkert. Maar geniet. Vreugde in Hem vindt, in wat Hij heeft gedaan. Voortjakkere – is dat eigenlijk niet precies wat we vandaag juist wel doen?!

Misschien kunnen we weinig anders, omdat onze maatschappij doorjakkert. Maar hier zien we: de 7x24-uurseconomie zoals we die meer en meer hebben in onze samenleving is echt niet Bijbels te noemen. Daar moet je dus niet aan mee willen doen!

Nee, de sabbat is juist Bevrijdingsdag. Bevrijding uit de slavernij. Bevrijding van het alsmaar door moeten. Even mag dat gewoon niet!!! Dat is toch weldadig??! Even wordt, zou je kunnen zeggen, de vloek uit Genesis 3 onderbroken. Daar staat immers dat de mens al zwoegend en zwetend zijn bestaan bij elkaar moet zien te krijgen. Nou, één dag hoeft dat dus niet. Weet u wanneer in de Bijbel voor het eerst de sabbat genoemd wordt? Dat is nog voordat de Tien Geboden afgekondigd worden. In Exodus 16, in het verhaal over het manna. Voedsel uit de hemel. Het ligt er elke dag, de mensen moesten het oprapen. Behalve op sabbat, dan lag er niks. De dag ervoor moest je dan dubbel zoveel oprapen. En wat je overhield voor gebruik op de sabbat: dat bedierf niet. Alle andere dagen wel, maar dan niet. En zo liet de Here zien: ik zorg voor je. Jij denkt misschien dat je overal zelf voor moet zorgen. Dat je alles onder controle moet hebben. Maar zo is het niet: Ik heb alles in de hand. Jij niet – maar dat hoeft ook niet. Vertrouw maar op Mij.

3. En zo kom ik bij een derde aspect. We kwamen het al tegen in Ex. 31. De sabbat wordt daar [en ook op diverse andere plekken in het OT] een teken van het verbod genoemd[4]. Anders gezegd: de sabbatdag, de rustdag, laat zien: wij hebben een verbond. God had allerlei andere tekenen kunnen kiezen, maar Hij kiest: rust. De omgang met Hem mag getypeerd worden door rust. Rust vinden bij Hem – dat kan en mag en moet natuurlijk elke dag. Maar één dag per week mocht dat dus letterlijk en figuurlijk. En iedereen kan zien: “hé, die mensen rusten één dag per week. En het gaat hen nog goed ook. Zij leven vanuit de rust.” En als je dat ziet ga je denken: “en ik? Leef ik vanuit de onrust? Ik zou ook wel vanuit de rust willen leven.” Leeft u/jij vanuit rust of onrust? [4.1] Durf jij te zeggen/zingen: rust mijn ziel uw God is koning?

4. Hier zit nog iets aan vast. Want als de dag aan de Heer gewijd moet zijn, als het een heilige dag is, dan komt automatisch heilig leven ter sprake[4.2]. In Ex. 31 gebeurde dat ook: het moest de Israëlieten eraan herinneren dat God hen als zijn volk *geheiligd* had. Bij God horen betekent: door Hem apart gezet worden[4.3]. Dat is de oorspronkelijke betekenis van het woord heiligen: apart gezet worden. Dat is dus niet: op neutraal terrein geplaatst worden, maar juist afgezonderd worden om te leven met de Here[4.4]. Om heilig te zijn zoals Hijzelf heilig is. Dat is dus wat je je moet bedenken op de sabbat. Die dag is door de rust ervan bij uitstek geschikt om daar bij stil te staan. Terecht pikt de HC dit punt op door te wijzen op de levensheiliging. Dat is natuurlijk iets van elke dag. Aangespoord door de rustdag wil je graag onder leiding van Gods Geest je leven heiligen, dat is – zegt de HC – je slechte werken nalaten. En je dus richten op de goede. Op zoals God het leven bedoeld heeft[4.5]. God, de Schepper, die alles zeer goed geschapen heeft.

Deel 2: van sabbat naar zondag[5]

In het NT gaat er iets veranderen. Na Jezus' opstanding zien we de overgang van de sabbat naar de zondag [komt straks aan de orde]. Maar we gaan eerst kijken hoe Jezus omging met de sabbat. En welk licht dat werpt op onze omgang vandaag met de rustdag.

Als je erop let, dan ontdek je: in de Evangeliën zien we Jezus opvallend vaak op sabbat aan het werk. [5.1] Diverse genezingswonderen vinden juist op sabbat plaats. Eén zo'n verhaal hebben we gelezen. Ik pak er een paar dingen uit.

5. Om te beginnen zien we iets van hoe er in Jezus' dagen omgegaan werd met de sabbat. Zeer nauwgezet. Er was precies vastgelegd wat wel en niet mocht. Zo mocht je bijvoorbeeld wel een luis doodslaan, maar een vlo niet. Een luis sla je namelijk zo dood. Dat is dus geen werk. Maar voor een vlo moet je op vlooiensjacht en dat is wel werk. En dus verboden.

Jezus veegt de vloer aan met die omgang met het sabbatsgebod. In het verhaal dat we gelezen hebben heeft hij iemand die door de Satan gebonden was genezen, bevrijd. Maar dat viel niet in

goede aarde, want het was sabbat. Dit was werken op sabbat. Jezus gaat er tegen in en zegt: ieder van jullie maakt zijn os of ezel even los zodat-ie kan drinken. Het dier zat vastgebonden. Net als die vrouw eigenlijk. Alleen zat zij vastgebonden aan satan en dat dier maar aan een voerbak. Zou ik haar dan niet mogen losmaken en jullie je dier wel?

Het antwoord ligt voor de hand. En Jezus' tegenstanders staan beschaamd. Het antwoord is: natuurlijk mag dat wel! Natuurlijk mag deze vrouw genezen worden op sabbat. Dit raakt aan iets wat Jezus al eens eerder had gezegd: [5.2] de sabbat is er voor de mens. En niet omgekeerd. Dat bedoelde ik ook aan het begin van de preek toen ik zei: de rustdag is een geschenk=kado van God aan de mens. Het is niet bedoeld als last. God geeft de rustdag niet om ons het leven zuur te maken. Zo van: zal Ik 's zien of jij je eraan kan houden. God is geen sadist. Nee, we hebben al gezien: Hij geeft rust, voor lichaam en ziel, te midden van dit onrustige bestaan. Rust is niet hetzelfde als niks doen. Het sabbatsgebod is allereerst een *gebod*, [5.3] namelijk om iets te *doen*. Het eerste gebod van de Tien geboden waarin iets niet *verboden*, maar *geboden* wordt: gedenk [Exodus] en onderhoud [Deut.] de sabbat. Vier die dag als een heilige dag. Zet die dag in het teken van wat God allemaal geeft. En vind je vreugde in de Heer! [5.4] En dat was in Jezus' tijd dus uit beeld. Eigenlijk net als vandaag. Ik besef: ik scheer nu iedereen even over één kam. Maar zeg eens eerlijk: wat herken je meer: het gevoel: 'ik heb eigenlijk helemaal geen tijd voor een zondag?' Of dat je die dag echt viert? Is het een dag bij uitstek waarop je je vreugde vindt in de Heer?

6. Ik haal nog iets uit die geschiedenis. Namelijk dat een genezing zoals Jezus die doet, juist bij uitstek een sabbatswerk is. [6] Want een genezing is altijd – niet alleen hier omdat de satan expliciet wordt genoemd – een bevrijding van een band die er eigenlijk niet had moeten zijn [6.1]. En met 'eigenlijk' bedoel ik: een gevolg van de zondeval. God wil ons bevrijden van de gevolgen daarvan. Dat was Jezus' missie: daarvoor kwam Hij naar de aarde. Weet u nog: [6.2] een rode loper begon God toen uit te rollen. Niet voor Jezus, maar voor ons. De bevrijding was al het motief in Deuteronomium: bedenk dat jullie slaven waren, maar dat God jullie uit Egypte, uit het slavenhuis, bevrijd heeft. Dat motief krijgt bij Jezus verdieping: Jezus komt om het hele leven te bevrijden [6.3]. Zijn genezingswonderen laten dat zien. En dat Hij die wonderen vaak op sabbat doet, laat zien: dat is de diepere betekenis van die dag. Het is een dag waarop de bevrijding van alle banden gevierd wordt. Ook van banden van ziekte en depressie [wat kan dat diep gaan!], verslaving, duistere praktijken. De dag waarop het heil uitgedeeld wordt. Uitgeroepen wordt. Dat is ook het blijvende van het sabbatsgebod: het heil moet gevierd en uitgedeeld worden. Kijk maar wat de HC erover zegt. Als gevraagd wordt: wat gebiedt God in het vierde gebod, dan komt er geen antwoord à la: nou, op zondag mag je absoluut niet werken. Alsof dat de diepste gedachte van dit gebod zou zijn. Nee, het gaat puur om wat er *wel* moet: de eredienst moet in stand gehouden worden. En dat brengt me weer terug bij Psalm 92: 'laat ons de rustdag wijden'. De rustdag vieren, het heil van God wordt ons verkondigd, we vieren het in de sacramenten. En we bewijzen armen christelijke barmhartigheid –zegt de HC. Gedacht zal zijn aan de collecte voor de diakonie. Maar deelzondag valt er ook onder. Die komt ahw zo uit de HC! De rustdag wijden, dat is dus God loven met hart, mond en handen!

7. Tenslotte iets over de overgang van de sabbat naar de zondag. [7] In het NT zien we dat gebeuren. Na Jezus' opstanding beginnen de eerste christenen niet op sabbat, maar op de eerste dag van de week, de dag van de opstanding, de dag die wij zondag noemen, bij elkaar te komen [7.1]. Op de sabbat lag Jezus in het graf [7.2]. Veelzeggend is dat. Hij stond niet op sabbat op, nee die dag lag Hij juist in het graf. Opstaan - dat doet Hij op de dag erna. Op zondag. Hoe mooi en rijk de sabbat dus ook was, er zat kennelijk toch iets schaduwwachtigs in. Net als in alle offers en alle spijswetten. Let maar eens op wat er in Kolossenzen 2:16 en 17 staat [7.3]:

Laat niemand u iets voorschrijven op het gebied van eten en drinken of het vieren van feestdagen, nieuwemaan en sabbat. Dit alles is slechts een *schaduw* van wat komt – de werkelijkheid is Christus.

Ziet u: hoe mooi die sabbat ook was, het is een *schaduw*. Een *schaduw* van een enorme werkelijkheid, namelijk Christus. En daarom moeten we ons niet langer richten op die *schaduw*, maar op Christus.

Van de sabbat moet je zeggen: die heeft sinds Jezus afgedaan. [8] In Galaten 4 verbiedt Paulus min of meer om de sabbat te onderhouden. [8.1] Het mag gewoon niet meer. Ook in Romeinen 14 spreekt Paulus in die zin. Conclusie: de sabbat zoals God die had voorgeschreven aan Israël [gekenmerkt door een absolute verbod op werk] is door Christus vervuld [8.2]. Je kunt dus niet zeggen: de zondag is een verplaatste sabbat [8.2]. Dan zouden we doen alsof Christus niet is gekomen. Iemand zei eens: de sabbat was een wachtkamer. [8.3] Een wachtkamer waarin je op de dokter wacht. Maar de dokter is gekomen: Hij heeft zijn sabbatswerk gedaan, Hij vulde de sabbat met heil: Hij preekte en genas. En zo vervulde Hij de sabbat. Uiteindelijk helemaal, door in het graf te zijn en de dag erna op te staan.

Deel 3: de rust(dag) vieren! [9]

Er blijft nu nog één ding over. Want iedereen wil nu natuurlijk toch weten: alles goed en wel, maar wat mag er nu op zondag wel en niet? En: moet je 2x naar de kerk? Etc.

Maar eigenlijk hoop ik dat u nu een andere vraag heeft. [9.1] Namelijk: hoe kan ik, hoe kunnen wij de zondag vieren? Hoe kunnen wij, nu we de sabbat niet meer hebben, invulling geven aan de dag van de Heer? De dag van de Heer – zo wordt de zondag in Openbaring genoemd. Want daar gaat het om: het is de dag van de Heer, de Opgestane. In Hem willen we ons verheugen – toch? Dat is het blijvende uit Psalm 92.

8. Kortom, het is geen vraag wat er allemaal moet of mag of niet mag. [9.2] Maar van vreugde vinden in de Heer. Zo ging dat in het NT ook. Ik zei al: de eerste generatie christenen begon op de Opstandingsdag bij elkaar te komen. Je zou het zo kunnen zeggen: onder leiding van de Geest zijn ze onder aanvoering van de apostelen begonnen om voortaan op zondag, als dag van de Opstanding, bij elkaar te komen.

Maar, heel opvallend, nergens vind je een duidelijke tekst, een instructie of zo in de trant van [9.3]: mensen, vanaf nu vieren we niet meer de sabbat, maar de zondag. En er wordt dus ook niet gezegd: 'wat voor de sabbat gold, geldt voortaan voor de zondag. Absoluut niet werken.' Sterker nog: de eerste generaties christenen zijn op zondag gewoon aan het werk geweest. Dat deden ze al en dat bleef zo. Ze konden ook moeilijk anders: de sabbat was vrij, maar de zondag was een gewone werkdag. Dus als ze samenkwamen op de eerste dag van de week dan was dat voordat ze naar het werk gingen – 's morgens dus. En 's avonds – als ze klaar waren met hun werk. Dan werd vaak ook het brood gebroken. Het Avondmaal gevierd. Zo vonden ze hun weg om ook samen, als gemeente, hun vreugde in de Heer te vinden

9. Laten wij dus de wijsheid van de apostelen volgen en op zondag blijven samenkomen [9.4].

Misschien komt er wel een tijd dat we op de zondag in Nederland niet meer massaal vrij zijn van ons werk, dat de zondag geen standaard vrije dag meer is. Misschien worden we wel gedwongen om, net als de eerste generaties christenen [meervoud, generaties want het heeft wel 300 jaar geduurd], 's morgens vroeg en 's avonds bij elkaar te komen.

Dus dit wordt duidelijk: de zondag wordt de dag om samen te komen als gemeente [9.5]. Dat is de leiding van de Geest geweest. En zo kan de Hebreeënschrijver ook zeggen: verzuim die samenkomsten niet. [9.6]

10. Verzuim ze niet, want te midden van alle drukte is dat je kans om eens helemaal tot stilstand te komen. Om stil te staan bij alle wat God geeft. Om weer op dat niveau van Psalm 92 te komen: je vreugde te vinden in God. Je van Hem afhankelijk en dus veilig te weten. We hoorden immers net Paulus al zeggen: de werkelijkheid is Christus.

Hou vast aan waar de rustdag naar verwijst. God. Christus. En om het leven in de rust die Hij geeft.

Kijk zo eens naar je zondag. Misschien vind je dat ik niet duidelijk genoeg gezegd heb dat je op zondag niet mag werken. Nou, zoals u weet wordt daar in onze traditie nogal verschillend over gedacht. Maar denk eerst 's na over deze uitspraak: "je kunt je van alle werk onthouden en toch de rustdag niet vieren." Ik denk wel eens: als onze zondagsinvulling [ik kijk ook naar mezelf] maat is voor de rest van de week ... dan wordt het erg druk in die week. Want wat er op zondag niet al moet. Want ja, daar heb je door de week geen tijd voor ...

[10]Nee, probeer op de zondag tot rust te komen. Aan zijn voeten te zitten, want dat is de hoogste plaats.

11. Maar let op: het gaat er niet om dat je op zondag even tot rust komt[10.1]. Nee, uiteindelijk gaat het om leven vanuit de rust[10.2]. Vanuit dat je weet: ik ben geborgen bij God. Hij heeft mij bevrijd. Hij, mijn schepper. Hij maakt zich druk voor mij. Hij houdt alles in stand. Ik mag leven vanuit de rust. Iedereen snapt: dat is niet iets voor de zondag, nee dat is voor alle dagen van je leven. Anders gezegd: leef dus zo dat men aan jou kan zien: "hé, die leeft uit een bepaalde rust. Die heeft iets was ik niet heb." [10.3]Dat kan er gebeuren als je je, zoals de HC in de laatste zin van HC 38, al de dagen van je leven laat leiden door Gods Geest.

12. En zo begin je in dit leven al de eeuwige sabbat – zegt de HC[10.4]. In dit leven krijg je dan al een voorproefje daarvan. Hier verwijst de HC naar Hebrëeën 4, waar staat dat ook na Christus ons nog steeds een sabbatsrust wacht. En, zegt de Hebrëeënschrijver: wie daarin is binnengegaan, vindt rust na zijn werk, zoals God na het zijne. Hier zie je: begin en eind worden aan elkaar geknoopt. God rustte op de zevende dag. Hij rustte zegmaar op volmaakte wijze. En genoot was alles wat Hij gemaakt had, want het was zeer goed. En zo wordt het weer: zeer goed. Hij maakt alle dingen nieuw. [10.5]Dan mag je thuiskomen bij Hem en rusten, samen met Hem. En genieten. Eeuwig. Nooit meer ongerust. Altijd gerust. In rust met Hem die ons heeft voort geleid. [11 – even laten staan tot we echt gaan zingen] Die de rode looper heeft uitgelegd. Amen.